Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

J. SØNDERGAARD JACOBSEN

Bertel Thorvaldsens Moder

EN DEGNEDATTER FRA NR. NISSUM

SÆRTRYK AF
HARDSYSSELS AARBOG
1956

HOLSTEBRO
THOMSENS BOGTRYKKERI
1956

BERTEL THORVALDSENS MODER

EN DEGNEDATTER FRA NR. NISSUM

Af *J. Søndergaard Jacobsen*

»Ofte sidder rigt Barn paa fattig Moders Skød«. Dette Ordsprog finder vi jævnlig bekræftet, naar vi beskæftiger os med store Mænds og Kvinders Livshistorie, ogsaa om vor store Landsmand, Billedhuggeren Bertel Thorvaldsen, gælder det. Om denne »fattige Moder« og hendes Tilværelse har vi indtil de senere Aar kun haft lidt Kendskab. I en Bog fra 1912, hvor den store Kunstner er omtalt, staar der, at »om Moderen ved man meget lidt og om hendes Slægt aldeles intet«. Thorvaldsen selv mente, at hans Mor hed Karen Grønlund; men han fortæller ikke noget om hendes Herkomst. I Biografisk Haandleksikon fra 1926 angives Moderen at være »Karen Dagnes fra Jylland«. Adressen er jo ikke meget oplysende; men nu er man dog kommen saa vidt, at man har faaet det rigtige Navn frem. Naar hun i København blev kaldt Karen Grønlund, skyldes det, at hun i en Del Aar før sit Giftermaal var i Huset hos en Underfoged Grønlund.

Efterhaanden trænger man dog nærmere ind paa Emnet. I Erik Moltesens store Værk om Thorvaldsen, der udkom 1929, anføres det som sikkert, at Moderen var fra Jylland og født Dagnes og »efter al Sandsynlighed en Degnedatter fra Lemvig«. Endnu i Knud V. Rosenstands Bog fra 1932 menes det »fastslaaet«, at Karen Dagnes var en Degnedatter fra Lemvig. Der har imidlertid aldrig været en Degn i Lemvig med Navnet Dag-

nes, derfor varede det noget. inden man fandt hendes Fødsel, eller rettere hendes Daab, noteret i en Kirkebog, og det blev ganske rigtigt Lemvig, der fik Æren af at være hendes Fødested, selv om Faderen ikke var Degn der. I Byens gamle Kirkebog staar der, indknebet paa en beskeden Plads: 1736, 16. Januar hiemmedøbt Organistens liden Daatter, kaldet Karen. — Denne Oplysning faar dog først Betydning, naar vi faar at vide, at Organisten paa den Tid netop hed Dagnes-Jacob Hansen Dagnes. Oprindelig hed han kun Jacob Hansen, men efter Fødebyen, en lille Landsby i Tyrsted Sogn ved Horsens, tog han Navnet Dagnes. Før han kom til Lemvig, var han »Musicant-Svend« i Ribe, hvor han blev gift 13. August 1733 med Zidsel Carlsdatter Mulvad. Deres ældste Barn, Otto, var imidlertid bleven døbt i Ribe Domkirke allerede 6. Maj samme Aar. Naar de nu kunde stifte Hjem, var Aarsagen den, at Dagnes var bleven ansat som Organist i Lemvig. Der blev saa Karen født som Ægteparrets andet Barn. Paa samme Side i Lemvig Kirkebog, hvor Karens Navn er indført, staar der — ejendommeligt nok — et andet Navn, som ogsaa er kendt i vor Tid. Det er Jacob Nicolaj Vilse, Søn af Conrektoren ved Latinskolen. Om J. N. Vilse var der en stor Artikel i Hardsyssels Aarbog 1944. Hans Navn træffer vi ofte som Kildeangivelse i historiske Skrifter, bl. a. i Oluf Nielsens Beskrivelse af Skodborg-Vandfuld Herreder. Han blev Præst i Norge, men har givet udførlige Beskrivelser af Rejser til Hjemegnen. Han kaldes Norges frugtbareste Forfatter i 18. Aarh., og han regnes for den egentlige Drivkraft i Arbejdet for Oprettelsen af et norsk Universitet og blev derfor ogsaa mindet ved dettes 100 Aars Jubilæum.

Men vi maa tilbage til Organistfamilien. Da den havde været 9 Aar i Lemvig, blev Degneembedet i Nr. Nissum ledigt. Det var Biskoppen i Ribe, der havde Kaldsretten, og det var dengang H. A. Brorson. Denne kendte ganske

vist ikke Dagnes fra hans Tid i Ribe; men af andre der kunde han faa saa godt et Vidnesbyrd om ham, saa han besluttede at kalde ham. Det gjaldt om at faa en god Kirkesanger. Det var jo Degnens væsentligste Beskæftigelse, og i den Henseende havde Dagnes de bedste Kvalifikationer. Han er sikkert Modellen til Degnen Bertel Thurup i Chr. M. Christensens Præmieroman »Den hvide Mønt«. Han omtales der som den sangglade Degn, der nynner en Salme, mens han gaar op i Taarnet for at ringe sammen til den forsinkede Bispevisitats, og som under Gudstjenesten ret kan glæde Menigheden med sin Sang og faa den til at synge med. Det var den ejendommelige Bispevisitats, som fandt Sted 12. Sept. 1751. Brorson fortæller, at han kom hertil »i hart Wær« den 11. Sept., den Dag, da Visitatsen efter Planen skulde have fundet Sted; men saa blev Stormen saa frygtelig, at ingen kunde komme til Kirken. Næste Morgen Kl. 6 blev da Menigheden kaldt sammen. Da blev Kirken fyldt, og derefter kunde Bispen køre videre til Gudum, hvor saa den der berammede Visitats kunde finde Sted rettidig.

Kunde vi nu blot have set som i et Glimt, hvordan Sognet og Egnen saa ud, da Familien Dagnes flyttede hertil i 1742. Den forrige Degn havde virket siden 1700. Han var først som Substitut ansat af Latinskolen i Lemvig; men da denne Skole blev nedlagt 1740, virkede han de 2 sidste Aar som Sognedegn. Han havde Gaarden Øster Stoholm i Fæste og boede saaledes ikke i Degneboligen. Denne var beliggende et Par Kilometer Syd for Kirken paa en Lod mellem Præstegaardsmarken og Grummesgaard. Bolig og Jordlod, som 1688 var sat til Hartkorn 2 Skpr. 3 Fdk. og 2 Alb., havde været udlejet for 2 Rdl. Bygningerne havde selvfølgelig været holdt daarligt vedlige i den Tid, da Degnen ikke boede der. Kort efter sin Indflytning klager Dagnes over, at Boligen »staar ganske for Fald. Laden ligesaa, saa jeg ikke ved, naar det altsammen ligger paa Jorden«. Komfortabelt var der

heller ikke, kun »et 5 Fags Hus uden Skorsten, Køkken eller Spisekammer«. Men Klagen hjalp. Allerede næste Aar lod Kirkeejeren, Kammerraad Mathias Pedersen, Lemvig, opføre et nyt Hus paa 7 Fag. Udbyttet af Jorden var det ogsaa smaat med. Om Sommeren kunde der knap

Den gamle Degnebolig i Nr. Nissum. I Baggrunden skimtes Kirken.

fødes en Ko, saa Degnen maatte have »hende« udstationeret en Del af Tiden. Om Vinteren derimod kunde der fødes 2 Køer ved Hjælp af den Fourage, som Sognemændene leverede. Men den maa lægges i Stak, da Laden er nedfalden, ligeledes maa Degnens »Ildebrand« staa ude.

Da Familien Dagnes flyttede ind i den elendige Degnebolig, var der 3 Børn, Sønnen Otto, der blev Degn i Børglum og senere Orgelmester i Aalborg, Datteren Karen og Sønnen Jacob, om hvem det kun berettes, at han fik Bopæl i Thy, men samme Aar fødtes det fjerde Barn, og efterhaanden naaede Flokken op paa 8 foruden et Par, der døde som spæde.

Hvorledes Degnefamiliens Indstilling har været over det, der i disse Aar satte Sindene i Bevægelse i Nr. Nissum Sogn, har vi ikke noget *direkte* Kendskab til. Om-

kring 1740 var der gaaet en stærk pietistisk Vækkelse over Sognet, særlig fremkaldt ved en Student Jesper Støvring, hvis Virksomhed i Møborg-Nees er omtalt i en Artikel i Hards. Aarbog 1947. Støvrings Virksomhed her blev udøvet i nær Tilknytning til Sognepræsten, Thomas Nielsen Berg, som ogsaa var Pietist. Ved hans Embedstiltrædelse 1728 betegnedes Menigheden her som »en af de mest ryggesløse i Herredet«; men den blev i hans Embedstid »bragt til Lydighed«. Han begyndte straks paa en ny Kirkebog, og der har han som Indledning benyttet første Side til at fremføre Sl. 90.12 (med den Tids Oversættelse og Retskrivning): Lad os kiende og tælle vore Dage, saa vi bekomme Viisdom i Hiertet.

Dagnes fik dog kun kort Tids Samarbejde med Berg. Det sidste, Berg har skrevet i Kirkebogen, er fra 27. Marts 1743. Han døde 29. April s. A. og ligger begravet under den store Sten Øst for Vaabenhuset. Tidligere laa den saa lavt, at der var almindelig Færdsel over den, og Indskriften er derfor stærkt afslidt. I den Tid, der gik, inden den næste Præst tiltraadte, er Kirkebogen ført med en pyntelig, mere regelmæssig Skrift end de to Præsters, og man tager næppe fejl, naar man antager, at vi her har Degnen Dagnes' Haandskrift.

Den følgende Præst, Erik Lemming, ved man ogsaa om, at han sluttede sig til Pietisterne, og det synes at fremgaa af Kirkebogen, at der har været et godt Forhold mellem Præste- og Degnefamilien, saa de mange Historier om Strid mellem de to Parter, som vor Litteratur og Retsprotokoller er saa rig paa, ikke har faaet Næring herfra. Man finder saaledes i Kbg.: 1745, d. 17. Februar døbte jeg Degnen Jacob Dagnes' Barn kaldet Eric med Tilnavn Lemming. — Blandt Fadderne nævnes Præstefruen Johanne Henrica Lemming, Grethe Lemming (sikkert Præstens Søster) og Madame Jespersen paa Kongensgaard. At »Madammen« (Forpagterens Kone) fra Herregaarden var med, viser, at Familien har haft Om-

gang med dem, som man vel har regnet til de »bedre Kredse«. Denne Dreng maa være død som lille, da han ikke nævnes senere; men i 1749 døbes en Datter med Navnet Johanne Erica, saa denne Gang er det altsaa baade Præsten og Fruen, der bliver opkaldt. Ved denne Lejlighed var Forpagter Jespersens Faddere og desuden Jørgen Stokholm, en Søn af den forrige Degn. Han havde nu sin Fødegaard, en af Sognets større Gaarde.

Forholdet mellem de to Familier i Præstegaarden og Degneboligen synes dog at have været gensidigt. I 1748 var Jacob Dagnes Fadder, da Præstens Barn blev døbt. Dette maa man sikkert lægge mest Vægt paa, naar man vil slutte sig til Degnefamiliens aandelige Indstilling; thi en pietistisk indstillet Præst vilde næppe til Fadder for sit Barn vælge en, der ikke var »kommen til Erkendelse«, som det hedder med den Tids Udtryksmaade. Det er muligt — ja, vel endogsaa sandsynligt — at det er denne Hjemmets Indstilling, der har gjort, at Karen har følt Hjemmet for trangt, har faaet Udlængsler og er draget til den dengang saa fjernt liggende Hovedstad. Om Karen selv finder vi i Nr. Nissum Kirkebog kun eet Vidnesbyrd: Konfirmationen. Denne var jo dengang ret ny som tvungen kirkelig Handling (fra 1736). Kirkebogen udviser, at der dengang kun blev holdt Konfirmation hvert andet Aar. Der var det Aar 25 Konfirmander, hvoraf de ældste var 19 Aar, de yngste 15 Aar. Karen selv angives at være 17 Aar. Da hun blev konfirmeret 1752, maa hun jo være født 1735, selv om Daaben først fandt Sted 16. Januar 1736.

Hvornaar Karen er rejst hjemmefra, kan ikke opklares. Man søger forgæves efter hende blandt dem, der er udstedt Pas til til Udrejse fra Sognet, men da hun vel ikke kunde kaldes Tyende, har det antagelig ikke været nødvendigt for hende at faa et saadant Pas fra Sognepræsten. Den Mulighed kan dog ogsaa tænkes, at hun ligefrem er flygtet fra Hjemmet og Egnen som i sin Tid

Longomontanus fra Lomborg. Da Karen kom til København, afbrød hun fuldstændig Forbindelsen med Hjemmet, hvilket jo ogsaa kan tyde paa, at der har været en Uoverensstemmelse med dette. Hjemegnen og Forældrene saa hun aldrig mere. Moderen døde 30. Aug. 1767. Mærkeligt nok er hendes Død ikke indført i Kirkebogen. Paa den Plads, hvor den efter Tidsfølgen skulde have været indført, staar der med en nyere Skrift: Her mangler Degnens Kone. — 30. Sept. blev der holdt Skifte efter hende. Deri staar der om hende, at hun »er rejst til København, men vides ej, enten hun er levendes eller død«. — Udttrykket »er rejst til København« tyder paa, at man slet ikke har haft Forbindelse med hende siden Afrejsen. Der blev saa ikke tillagt hende nogen Arv.

Den gamle Degn blev saa ved endnu nogle Aar at forrette sin Gerning i Kirken. Skolehold derimod, som ellers i disse Aar de fleste Steder blev henlagt til Degnene, befattede han sig ikke med. Vi kender fra den Tid andre, som tog sig af dette Arbejde her i Sognet, bl. a. Jens P. Svane, som 1757 blev Skoleholder i Hjerm og senere Degn i Junget-Thorum i Salling. (Se Hards. Aarb. 1953). I Dagnes' Embedstid havde Sognet 4 skiftende Præster. Foruden de 2 nævnte var der Pastor Bruun til 1768, og den Mand, der saa kom, Schor, var det, der kom til at foretage den gamle Degns Begravelse. D. døde 4. Jan. 1771, og Præsten skriver ganske kort i Kbg.: 1771, 12. Januar, begravet Degnen Jacob Dagnes med Ligprædiken, 71 Aar gammel. Der blev holdt Skifte efter ham 4. Febr. 1771. Da er Karen jo heller ikke til Stede; men medens der ved Skiftet efter Moderen staar, at man ikke ved, om hun er levende eller død, anføres det her, at hun »bor i Hovedstaden, men det vides ikke hvor«. Det kunde da tyde paa, at der i Mellemtiden er naaet Rygter til Hjemegnen om hendes Liv og Færden i Hovedstaden. Er der imidlertid kommen saadanne Beretninger, er de næppe blevet forskønnet undervejs, og i alle Tilfælde har

sikkert Savnet af Datteren og Uvisheden om hendes Skæbne været med til at formørke den gamle Degns sidste Leveaar.

Da Karen kom til København, eller i alt Fald adskillige Aar før sit Giftermaal, var hun som sagt i Huset hos en Underfoged Grønlund. Hun blev da kaldt Karen Grønlunds, og det ser altsaa ud til, at Sønnen ikke har vist bedre, end at det var hendes Navn. Hvornaar Karen har stiftet Bekendtskab med den islandske Præstesøn, Gotskalk Thorvaldsen, der blev hendes Skæbne, kan ikke klares, men i Maj 1770 var hun hans Hustru. Ved den Tid udfærdigede de nemlig Skemaer til Brug ved Indmeldelse i en Enkekasse. Karens Rygte som ung Pige har maaske ikke været det bedste, siden der senere kunde rejses Tvivl om, hvem der var Drengens Far, bl. a. er Underfoged Grønlund blevet nævnt. Noget lignende har man imidlertid set med andre Stormænd, bl. a. Øhlenschlæger og H. C. Andersen, saa det kan være Udslag af Folks Trang til helst at ville tro det værste. Gotskalk og Karen var altsaa Ægtefolk i Maj 1770, men i Biografisk Haandleksikon og flere andre Steder er Thorvaldsens Fødsel angivet til 13. Nov. 1768. Th. selv mente imidlertid, at han var født 19. Nov. 1770. Det regnede man i mange Aar for uomtvisteligt. Forskerne ledte imidlertid i Kirkebøgerne efter at finde hans Fødsel indført. Endelig fandt man i Fødselsstiftelsens Protokol for 13. Nov. 1768 indført en Dreng Bertel Thorvals og mente saa, at man her havde den rigtige. Der staar dog intet i den hemmelige Protokol om, hvem der er Barnets Forældre; men da Navnet er ret usædvanligt, mente man her at have fundet frem til Gaadens Løsning. Det vil jo dog være ret uforstaaeligt, om Th. skulde have taget saa meget fejl. Ved hans Konfirmation 1787 angives hans Alder til 17 Aar, ligeledes paa Folketællingslisten samme Aar. Paa denne staar ganske vist, at Moderen er 28 Aar, saa man har ogsaa dengang været hensynsfuld, naar man

nævnede en Kvindes Alder. Man er ganske vist derved kommen til at fremføre den Insinuation, som vel ikke gør Sagen finere, at hun skulde have født sin Dreng, da hun var 11 Aar! Louis Bobé fremfører i »Thorvaldsen i Kærlighedens Aldre« som sin faste Overbevisning, at 1770 er det rigtige Aar. Han tænker sig den Mulighed, at det Barn, der er født paa Fødselsstiftelsen, er en ældre Bror til Th., og at dette Barn saa er født før Forældrenes Ægteskab og er død i den spæde Alder. Det var dengang en almindelig Navneskik, at et Barn kunde faa Navn efter en tidligere afdød Bror eller Søster. Desuden hævdes det paa Island i en Slægt, der er nær knyttet til Thorvaldsen, at han skal være født paa et Handelsskib, der laa i Læ under Klipperne ved Island, da Forældrene havde været paa Besøg i Skagafjorden. Er der Virkelighed bag dette Sagn, er det jo naturligt nok, at man ikke har kunnet finde Fødslen i en københavnsk Kirkebog. — Ogsaa i de senere Aar hos Baronesse Stampe paa Nysø fejredes Fødselsdagen 19. Nov., og i 1870 fejrede man 100 Aars Dagen for Th.s Fødsel paa denne Dato.

Hjemmet, som de to, den islandske Præstesøn og den nissumske Degnedatter, dannede, var ikke noget rigt og heller ikke altid et lykkeligt Hjem. Faderen var vel en ret begavet Mand. Selv om han først kom her til Landet 17 Aar gl., kom han til at tale Sproget fuldt korrekt, og sit Haandværk som Billedskærer var han velegnet til, selv om han ikke naaede at yde mere end Haandværksarbejde. Det kneb med Stabiliteten, saa selv om der i de gode Handelsperioder kunde blive nok af Arbejde, har det alligevel til Tider været smaat og fattigt i det lille Hjem, indtil Sønnen kom saa vidt, at han kunde hjælpe sin Fader.

Men som vort Emne er, er det jo mest Moderen, der interesserer, og Bobé siger, at naar der i Smaakaarshjemmet nu og da faldt et Solstrejf fra Eventyrets Verden, var det hende, der var Lyskilden. Det var altsaa sikkert

hende, der betød mest for Hjemmet, og det var hende, der stod Sønnens Hjerte nærmest.

Hvordan saa mon Karen Dagnes ud? I Beskrivelserne staar, at hun i sin Ungdom har været køn — nogle mener endogsaa smuk — og noget buttet. Hun vakte for

HAANDTEGNING AF THORVALDSEN.
Originalen er af Thorvaldsen foræret Overlæge Bricka med den Tilføjelse, at det var Portræt af Kunstnerens Moder.

sit gode Udseendes Skyld Opsigt, naar hun viste sig paa sin Mands Arbejdsplads paa »Larsens Plads«. Der findes dog ogsaa et Billede af hende, som Sønnen selv har tegnet. For nogle Aar siden, da jeg havde begyndt at interessere mig for hendes Skæbne, fandt jeg i en Antikvarboghandel en gl. Julebog fra 1906, hvori der fandtes gengivet en Tegning af Thorvaldsen, hvor det i en Underskrift bemærkes, at Originalen havde Th. foræret til Overlæge Bricka med den Paategning. at det var et Portræt af Kunstnerens Mor. Det er som ældre Kone; hun sidder paa en Stol med en Kop i Haanden. Ansigtet har et tænksomt, noget drømmende Udtryk. Hun bærer Briller, har et Korsklæde over Skulderen og Foden gra-

ciost fremstrakt under den lange Kjole. Mærkeligt nok synes dette Billede ikke gengivet i Værker om Th. Derimod findes der i Bobés ovennævnte Bog Gengivelse af en »Kvinde, der filerer«. Det anføres som en udateret Haandtegning af Kunstneren. Der synes at være en umiskendelig Lighed mellem de to Billeder, saa det sidste forestiller sikkert Moderen i en yngre Alder. Selv Stolen synes at være den samme. Der er dog ogsaa andet Materiale, man har beskæftiget sig med i denne Forbindelse. I Kælderetagen i Thorvaldsens Museum findes en Samling Dødsmasker. Paa nogle af disse er der ikke nogen Navneseddel, og derved har der været frit Spillerum for Fantasien. Forfatteren Johs. V. Jensen har da ment at kunne fastslaa, at en af disse Masker viser os Kunstnerens Mor. Det forekommer dog straks meget usandsynligt, at der skulde være taget en Dødsmaske af denne fattige Kone, der døde paa en Tid, da Sønnen opholdt sig i det fjerne fremmede Land, og som maatte begraves paa fremmedes Bekostning (Kunstneren Nic. Abildgaard). Der er imidlertid ogsaa andre, der har studeret Forholdet. Det gælder navnlig en Tegnelærer paa Frederiksberg, Johs. Jensen, altsaa uden V. Han har gjort et mægtigt Arbejde med at udforske det uopklarede i Th.s Liv og Kunst, og han regnes ogsaa fra Museets Side som en Mand, der har været det til stor Hjælp. Denne Forsker havde engang Besøg af en Journalist fra Berl.Tid.,*) som spurgte m. H. t. nævnte Maske: Tror De, det er Thorvaldsens Mor? — Og Svaret kom omgaaende; Aldrig i Livet — og heller ikke i Døden! — Johs J. mener derimod at kunne fastslaa, at Masken forestiller Napoleon den Stores Mor, som døde i Rom 2. Febr. 1836, altsaa omtrent 15 Aar efter sin berømte Søn. Man ved nemlig, at Thorvaldsen egenhændig tog hendes Dødsmaske. — I Bladet fremkom senere et Indlæg fra Museumsdirektør Schultz, hvori han vel maa give Johs. J.

*) Berl. Tid. 8. Jan. 1950.

Ret i Betragtningerne angaaende Masken, men dog føler sig kaldet til at tage til Genmæle mod den — som han synes — unødigt haarde Tone, som Johs. J. har anvendt over for en saa anerkendt Forsker som Johs. V.

I en Aarrække efter Brylluppet — eller efter »Brylluppsrejsen« til Island — boede Familien i Grønnegade, og Th. var af den Opfattelse, at han var født der. Hjemmet var fattigt, og det gik ogsaa her efter Ordsproget: Naar Krybben er tom, bides Hestene. For Degnedatteren var der dog eet Lyspunkt i Tilværelsen, og det var Sønnen. Hun elskede Bertel, sit eneste Barn, med en aldrig svigtende Kærlighed, der tit giver sig rørende Udslag, og efterhaanden som Bertel voksede til, gengældte han denne Kærlighed. Ogsaa Faderen satte stor Pris paa Bertel, men medens Moderens Kærlighed til Sønnen var ganske uselvisk, synes Faderen særlig at være interesseret i den økonomiske Udnyttelse af Drengens Talent. Der kom ogsaa mere Stadighed over hans Virksomhed, da Bertel kom saa vidt, at han kunde hjælpe med paa Arbejdspladsen. Da denne havde faaet Akademiets Sølvmedalje, fik han selvstændige Indtægter og var nu en betydelig Støtte for Hjemmet. De kunde flytte til en bedre Lejlighed i Aabenraa.

Som der nu var ved at komme bedre Tider, og den forknytte Moder var ved at faa nyt Mod paa Livet, efter som hendes Dreng vandt den ene Udmærkelse efter den anden, saa kom den Tanke frem, at han maatte søge videre Uddannelse i det fremmede. Da han saa 1793 havde faaet Akademiets store Guldmedalje, fulgte dermed Retten til en Understøttelse til en 3-aarig Uddannelse i Udlandet. Dermed rykkede den af Moderen frygtede Stund nærmere, da hun skulde tage Afsked med sin kære Dreng. Foreløbig var der dog en anden, der havde Stipendiet. Endelig henimod Slutningen af 1795 fik Th. Meddelelse om, at det nu var ledigt. Han sendte da sin Ansøgning 2. Nov., og samme Dag blev den bevilget.

Naar det saa alligevel trak ud med Afrejsen, skyldes det vel dels det, at han plagedes af en usalig Ubeslutsomhed, en Trang til at opsætte, som fulgte ham hele Livet, det, som Moltesen kalder den værste af hans Skødesynder; men uden Tvivl var det ogsaa det, at han havde vanskeligt ved at rive sig løs fra Hjemmet, og da navnlig fra sin Mor. For da hun blev klar over, at nu skulde det være Alvor, var hun ved at bryde sammen af Fortvivlelse. Endelig den 29. Aug. 1796 slog Adskillelsens Time. Moderen kunde i sin Vaande ikke gaa med til Toldboden, da Baaden skulde afgaa. Afskedsscenen pinte Th. stærkt, og da han ved Skibet sagde Farvel til en Ven, som havde fulgt ham derned, bad han ham gaa til Hjemmet i Aabenraa for at trøste Moderen. Da han kom derop, fandt han Moderen i den dybeste Fortvivlelse, mens hun sad og kyssede en gammel sort Vest, som Bertel havde efterladt.

Stipendiet gjaldt jo i 3 Aar; men for Karen Dagnes var et saadant Tidsrum en Uendelighed. som ikke syntes at være til at komme over. Snart begyndte hun da ogsaa at ængstes for, at hun ikke engang efter de tre Aars Forløb skulde se ham hjemme. Fra 1797 har vi et Brev fra hende til Sønnen, og da det er det eneste skriftlige, vi har fra hendes Haand, bør det gengives i sin Helhed. Det giver i alt Fald et godt Indtryk af, hvor optaget hun er af Sønnen, og tillige hvor lidt Faderen tager sig af Hustruen og Hjemmet, selv om det ikke altsammen siges direkte. Brevet viser ogsaa, hvordan Th.s Arbejder stadig var dem en Indtægtskilde. Han havde i 1795 lavet en Portrætbuste af Landets store Mand, A. P. Bernstorff. Han havde begyndt Arbejdet uden at have set B.; kun fra Jens Juels Maleri kendte han noget til hans Udseende. Da Arbejdet syntes at skulle lykkes, stillede han sig nogle Gange op i Kancellibygningens Korridor for at se et Glimt af den store Mand. Efter Bernstorffs Død 1797 blev der stærk Efterspørgsel efter Afstøbninger, og det

blev som sagt en Indtægtskilde – særligt for Faderen.

Moderens Brev er — med den Retskrivning, som hun vel i sin Tid har lært hos Skoleholder Svane — saaledes:

Min aller kiæreste og gode søn

jeg længes meget efter dig Gud give dete met brev maa træfe dig ve god hilsen og et foernøje siend da skal det enderlig glæde mig hvad mig angaaer da lever jeg ikke som jeg ønsker din fader har jeg ofte bedet om at skrive til dig men forgieves hvad akademiet angaar da kan jeg lade dig vide at du er ves paae at beholde dine penge men du maae hvert aaer skrive dem til og lade dem vide hvor du er for det er efter loven jeg taker dig mangfoldig for di styker af Bearenstorf 60 tyve er der solt af dem og din fader har faet 2 rix daler for styke og 12 byster men ieg har kuns bekomme lidet der af 16 rix: har han faae af Revenklav og 10 rix af kroen prens men hvor han har giort af dem ved jeg ikke for naar han har noget er han siælden hjem hos mig som du vel selv ved dog er han være og ikke bedre det giør mig meget ont at han har sat i planen at du skulle have dem pengene over til dig det er for at bilde folk noget ind mien kiære søn der som di skule forlange af dig at bliv der længer en dine 3 aaer da maa du negte det for min skyld for skal det vare længere sa maa jeg død af sorig vel Gud at ieg maa leve og see dig igien saa er al min sorig ent du er aldrig af mine tanker hverken nat eller dag da du er mig en kiær og god søn Gud velsigne og bevare dig fra alt ont og Gud give dig et glædeligt nyt aaer det ønsker ieg din moder

du maa ei glæmme at skrive mig til med det første for nu venter ieg paae brevet fra dig ieg er og forbliver din oprigtige moder til min død.

Kiøbenhavn den 9. december 1797

Vi faar her Indblik i et Moderhjerte med saa rige Følelser, saa det kan faa en Sten til at græde. Derimod er det Indtryk, man faar af Faderen, mindre fordelagtigt. Det nærmer sig betænkeligt til det, vi forstaar ved Plattenslageri, naar han ved Bestillingerne paa Busterne har foregivet, at Pengene skulde anvendes til Sønnens Uddannelse; og antagelig er det paa den Baggrund, at Kronprinsen har givet 10 Rdl. for et Eksemplar og Statsminister Chr. D. Reventlow endogsaa 16 Rdl., skønt Prisen ellers kun var 2 Rdl. Det har givet gode Penge, og de følgende Aar var da ogsaa ret gode for Hjemmet. Faderen havde godt Arbejde med nye Galioner til Skibe, og Moderen vandt 50 Rdl. i Lotteriet. Dem passede hun dog paa som en Smed — belært af Erfaring! Til Faderens Ros maa det dog siges, at han i disse Aar brugte en Del Penge til en Overlevelsesrente for sin Kone. Den fik hun dog aldrig Brug for.

I April 1800 fik Forældrene at vide, at Sønnens Stipendium var blevet forlænget. Ikke saa længe før havde han meddelt, at nu skulde de snart ses. Derfor var Budskabet om Udsættelsen et forfærdeligt Slag for Moderen; det kan ikke undre, at hun, som Faderen skrev, »græd en Porsion«, og da Russerne og Østrigerne besatte Rom og hun forestillede sig den Fare, Bertel dermed var udsat for, var hun »færdig at blive katolsk«. I det hele viser Faderen ofte Mangel paa almindelig Hensynsfuldhed og Takt i sin Omtale af Ægtefællen. Flere Gange skriver han om deres Hund Primon, som synes at være det i Hjemmet, der optager ham mest. Engang skriver han: Primong lever bedre end vi, han er so tykk som en Amager, ti hvor det gaaer for han sit Salariom og er Ei bekymret for noget uden at kome i Byen. Det er det klogeste Kreatur jeg har kient; hvor jeg sidder, legger han sig under stolen ved mine Føder. Naar din moder bliver litt høytalendes springer han op ad hende og siger Vuff. Han er den eneste Murskab jeg har, han

lugted en halv Time til det Brev jeg fik fra dig.

Det var altsaa lidet opmuntrende Forhold, der herskede i det lille Hjem. Der faldt tit knubne Ord mellem Ægtefællerne. Han bebrejdede hende, at hun brugte Penge til Lotteriet, og hun bebrejdede ham, at han brugte Penge paa Beværtninger. Trods det holdt dog Moderen nogenlunde Modet oppe, saa længe hun havde Haabet om at se sin Søn. Men saa kom den forfærdelige Begivenhed i 1803, det, som ellers synes det mest forunderlige og eventyrlige i Th.s Karriere. Th. havde fuldendt sin Jason, og den vakte almindelig Beundring blandt Kunstnere og Kunstkendere; men ingen havde Sind til at lade den udføre i Marmor, og da Stipendiet nu var opbrugt, var der ingen Mulighed for at opsætte Hjemrejsen. Th. havde fundet Rejseselskab med en tysk Kunstner. Bagagen var bundet paa Vognen; men saa viste det sig, at Tyskerens Pas ikke var i Orden, saa Rejsen maatte udsættes til næste Dag. Men samme Dag kom saa den rige Englænder Thomas Hope, som bestilte Figuren i Marmor og gav et rundeligt Forskud paa Betalingen, saa Th. kunde blive i Rom. Det er den Begivenhed, som Professor Rs. Nielsen ved Hundredaarsfesten i 1870 kalder den vidunderlige Hændelse i Historien, som Mødrene om 100 Aar vil fortælle deres Børn, »om den fattige Kunstner, som født i trange Kaar gik Storheds Vej og naaede Maalet. Den lille Dreng med Straaler i sit Øje lytter til, og naar Manden med de mange Penge træder ind i Stuen, bliver han næsten bange for, at det er et Eventyr«. — Ja, det lyder straalende for os. Men for den stakkels Mor var det et saa forfærdeligt Slag, at hun aldrig forvandt det.

Netop paa den Tid lagde Fattigdommen sit Tryk paa Hjemmet, haardere end nogensinde før. Faderen havde næsten intet Arbejde og var paa Grund af sin fremrykkende Alder heller ikke længere saa arbejdsdygtig. Dertil kom saa, at Moderen nu begyndte at mærkes af den

Kræftsygdom, som inden saa længe skulde lægge hende i Graven. I Maj 1803 skriver Faderen — antagelig da de har modtaget Meddelelsen om Hjemrejsens Udsættelse: Din lange Fraværelse har paa draget mig mange Bekymringer og din Moder en bestandig Svaghed. — Endnu nogle Maaneder flød Moderens Taarer over Savnet af den elskede Bertel. I Begyndelsen af det nye Aar (4. Januar) havde hun udstridt. Moltesen skriver: En af de første Dage i 1804 lukkede hun for evigt sine forgrædte Øjne i det fattige, uhyggelige Hjem. — Hun blev begravet paa Nikolaj Kirkegaard 12. Jan. Ejendommeligt nok er saavel Døds- som Begravelsesdato de samme som for den gamle Nissumdegn 33 Aar tidligere. Det varede nogen Tid, før Th. fik Meddelelse om Dødsfaldet, og han fik det paa en saadan Maade, at han følte Sorgen endnu mere bitter. Det var hans gamle Lærer. Kunstneren Abildgaard, der skrev det til ham. Han skrev først om andre Ting, og saa kom det som en Tilføjelse: Om De ikke allerede ved det, vil jeg hermed lade Dem vide, Deres Moder er død og begraven for en 14ten Dage siden, naar Deres Fader trænger, kommer han til mig, og jeg giver ham den Understøttelse, jeg formaar, og som jeg for Fremtiden skal blive ved med for Deres Skyld. — Th. blev dybt saaret over denne Form, saa han sammen med Sorgen ogsaa havde Bitterheden mod Abildgaard at bære paa. Abildgaard fortæller i et Brev til en anden, at han ogsaa havde bekostet Moderens Begravelse.

Dermed er Degnedatterens tragiske Livsskæbne endt. Fra hendes Barndom og Ungdom her i Vestjylland havde Livet ført hende ad mærkelige Veje. Men de mange Aar i Hovedstaden havde ikke afslidt de Former, der havde dannet hende i Opvæksten. Bl. a. bevarede hun Livet igennem sit Nissumsprog. Det berettes, at hun til det sidste talte »ram Jydsk«. Livets haarde Medfart havde heller ikke afstumpet hendes Moderfølelse. Hun nærede en ubetinget Tillid til Sønnens Evner og følte sig over-

bevist om, at han vilde drive det til noget stort; men hun vilde dog nok have følt sig overvældet ved den Tanke, at hun for hans Berømmelses Skyld skulde mindes 150 Aar efter sin Død, ogsaa paa de Egne, som hun i den tidlige Ungdom havde forladt for aldrig mere at gense.

Den store Kunstner glemte heller aldrig sin Mor. Selv op i sin Alderdom blev han ved at tro, at hvis han dengang var kommen hjem efter Bestemmelsen, vilde det have reddet hans Mors Liv, og den Tanke bragte Malurt i Glæden over, hvad Kunstnerlykken bragte ham. Da han som gammel opholdt sig hos Baronesse Stampe paa Nysø, talte han om, hvor dybt han havde sørget ved Moderens Død, og »det gjorde ham altid saa veemodig at tænke paa, at han, medens hun levede, ikke havde kunnet gjøre noget for hende.« — Nu er man vel nok enig om, at hvis Th. ikke var kommen til Rom og var bleven der, var han aldrig bleven den verdensberømte Kunstner, som kastede Glans over Danmarks Navn; men vi ser ogsaa, hvad det kom til at koste en varmhjertet og følsom Mor.

Hvad har nu Thorvaldsen taget i Arv fra sin Mor og hendes Slægt? — Det var jo en musikalsk Slægt, og man mener, at de to Kunstarter, Musikken og Billedkunsten, er beslægtede m. H. t. deres Udøvelse, og man finder ogsaa tit Komponister og Billedkunstnere inden for den samme Slægt, saa Th. kan godt, ogsaa angaaende sin egentlige Kunst, have modtaget Arv fra den gamle Degn. Men vi ved ogsaa, at han dyrkede Musikken. Han brugte nogle af de første Penge, han tjente, til Undervisning i Musik; han spillede Violin, Fagot og Fløjte, og i Rom var han kendt for ligefrem virtuosmæssigt Guitar- og Mandolinspil.

Paa Island viser man endnu Kirken, hvor Th.s Farfar var Præst, og i Daniel Bruuns Rejseleder for Island er Forholdet omtalt. Th. selv viste ogsaa sin Interesse for Stedet. I de førnævnte Erindringer siger han — efter

Omtalen af Døbefonten til Brahetrolleborg Kirke: Det andet Eksemplar gjorde jeg til Myklabye Kirke paa Island — jeg forærte den dertil af Interesse for min Faders Fødeby.

Hvor meget Th. har kendt til sin Mors Fødeegn. ved vi ikke; men det synes dog utænkeligt, at Moderen ikke har fortalt ham om Degnehjemmet derovre i Vestjylland, om Bakkerne med de vide Udsyn og om den blaa Fjord. Men i alt Fald er det nu fastslaaet, at Egnen her har sin Andel i den store Mester eller — som H. C. Andersen udtrykker det — den Svane, der »slog Vingen mod Marmorfjeldet, saa det brast og de i Stenen bundne Skønhedsskikkelser traadte ud deraf, og Menneskene rundt i Landene rejste Hovederne for at se de herlige Skikkelser«.